

УДК 347.2(045)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.20>

КОМПЕНСАЦІЯ ЗА ЗНИЩЕНІ ОБ'ЄКТИ НЕРУХОМОГО МАЙНА ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ, ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ, ДИВЕРСІЙ

Кройтор В.А.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-1849-5721
e-mail: kroytor@ukr.net

Кройтор В.А. Компенсація за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій.

Статтю присвячено виявленню особливостям компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій. У роботі проаналізовано цивільно-правова відповідальність держави, як суб'єкта відповідальності. Визначено, що цивільно-правова відповідальність держави може поділятися залежно від правового статусу держави: відповідальність національної держави; цивільно-правова відповідальність іноземної держави; відповідальність держави-агресора. Судова практика України базується на тому, що згода РФ на притягнення її у якості відповідача у справах щодо відшкодування матеріальної, моральної шкоди не потрібна. При цьому інша держава повинна надавати згоду на участь у таких процедурах. Сформульована позиція, що у межах компенсаційних відносин щодо пошкоджених та знищених об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України, ця компенсація ні є цивільно-правовою відповідальністю. Наголошено, що Українська держава самостійно компенсує збитки, що отримали фізичні особи задля охорони суспільних відносин, забезпечення прав людини, майнового обороту. Відшкодування цієї шкоди є підставою щодо звернення до країни агресора із вимогою про репарацію таких збитків. Визначено, що компенсаційні правовідносини поширюються виключно на об'єкти житлової нерухомості та її власників або управителів. Такий підхід є певно звуженим, водночас він вказує, що держава первинно підтримує соціальний напрям щодо житлового забезпечення осіб, оскільки житлова потреба є базовою потребою людини. Перспективними напрямками наукових розвідок у цьому напрямку є обґрунтування компенсацій юридичним особам, виявлення особливостей цивільного процесу щодо захисту прав осіб при виплаті компенсацій. Загалом, українське законодавство потребує подальшого оновлення

у сфері процедур компенсацій за зруйноване/пошкоджене нерухоме майно.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність, відшкодування шкоди, майнова шкода, моральна шкода, компенсація збитків, фізична особа, юридична особа, сторони, позивач, воєнний стан, майно, шкода.

Kroytor V.A. Compensation for destroyed real estate objects due to hostilities, terrorist acts, and sabotage.

The article is devoted to identifying the features of compensation for destroyed real estate objects due to hostilities, terrorist acts, and sabotage. The civil liability of the state as a subject of responsibility is analyzed in the work. It is determined that the civil liability of the state can be divided depending on the legal status of the state: the liability of the national state; civil liability of a foreign state; liability of the aggressor state. The judicial practice of Ukraine is based on the fact that Russia's consent to be brought as a defendant in cases of compensation for material and moral damage is not required. At the same time, another state must consent to participate in such procedures. It is formulated that within the framework of compensation relations for damaged and destroyed real estate objects due to hostilities, terrorist acts, and sabotage caused by Russia's armed aggression against Ukraine, this compensation is not civil liability. It is emphasized that the Ukrainian state independently compensates for the losses incurred by individuals to protect public relations, ensure human rights, and property turnover. The compensation of this damage is the basis for addressing the aggressor country with a demand for reparations for such damages. It is determined that compensation relations apply exclusively to residential real estate objects and their owners or managers. This approach is somewhat narrow, but it indicates that the state primarily supports the social direction regarding the housing provision of individuals, as housing need is a basic human need. Prospective areas of scientific research in this direction include

the justification of compensation to legal entities, the identification of features of the civil process concerning the protection of individuals' rights in compensation payments. Overall, Ukrainian legislation requires further updating in the area of procedures for compensation for destroyed/damaged real estate.

Key words: civil liability, compensation for damage, property damage, moral damage, compensation for losses, individual, legal entity, parties, plaintiff, martial law, property, damage.

Постановка проблеми. Компенсація за знищені об'єкти нерухомого майна в умовах воєнного стану є одним з нагальних науково-практичних питань для сучасних правників. Відомо, що з початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила \$157 млрд (за вартістю заміщення). Найбільша частка у загальному обсязі прямих збитків завдана житловим будівлям, а саме 37,5% або \$58,9 млрд та інфраструктурі – 23,4% або \$36,8 млрд. Втрати активів підприємств та промисловості становлять мінімум \$13,1 млрд і продовжують зростати [1, с. 3]. Наведені цифри є неостаточними – війна триває та кожен день фізичні, юридичні особи, держава, майно яких розташовано у зоні бойових дій, зазнають матеріальну шкоду, через те і моральну. Внаслідок цього у особи виникає суб'єктивне право на компенсацію отриманих збитків, адже залежно від правового статусу особи, правового режиму майна виникають особливості у змісті компенсаційних відносин, процедурі отримання компенсації. Задля врегулювання цих відносин в Україні у 2023 р. була прийнята низька нормативно-правових актів, зокрема Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» [2], постанова Кабінет Міністрів України «Порядок надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна» [3]. 17 червня 2024 р. у першому читанні прийнято законопроект стосовно врегулювання відносин щодо компенсації знищеного чи пошкодженого майна, що знаходиться на територіях ведення активних бойових дій або тимчасово окупованих Російською Федерацією [4]. З квітня 2024 р. в Україні запрацював Міжнародний реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України [5]. У цьому Реєстрі фіксуються

заяви щодо пошкодженого, знищеного житла фізичних осіб, адже планується його відкриття для усіх фізичних, юридичних осіб та держави України [6]. Проаналізувавши правове регулювання компенсаційних відносин щодо відшкодування цього виду шкоди можна стверджувати, що одним із проблемних напрямів у сфері компенсації стосовно знищеного пошкодженого нерухомого майна залишається відшкодування шкоди завданої юридичним особам, територіальним громадам. Тому наведена тематика має актуальність та потребує окремої наукової розвідки, розробки практичних рекомендацій.

Стан опрацювання. Проблеми функціонування цивільно-правових механізмів відшкодування шкоди, завданої у ході збройної агресії рф проти України розглядалися такими вченими правниками як О. Гончарук, М. Камишанський, Б. Карнаух, О. Первомайський, Е. Писарева, Н. Троцюк, Д. Спесівцев, В. Яцина та ін. Проте, незважаючи на проведені наукові дослідження в даній сфері та законодавчі новели щодо компенсації за пошкодження та знищення об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій та збройної агресії рф, слід констатувати, що сьогодні існує низка проблемних питань. Усе вище викладене свідчить про актуальність наукового дослідження.

Мета статті полягає у визначенні особливостей компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій. Задля опанування цієї мети виокремлена наступні завдання: охарактеризувати компенсаційні правовідносини за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій; розкрити процедуру цього виду відшкодування шкоди; надати пропозиції щодо подальших наукових розвідок та удосконалення законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із складних питань у сфері компенсаційних відносин за знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій є правова природа цивільно-правової відповідальності країни агресора – рф. Позиція щодо цього була означена КЦС ВС у постанові від 14.04.2022 р. у справі № 308/9708/19. За змістом цієї справи: позивачка, діючи у власних інтересах і від імені малолітніх дітей, звернулася до суду з позовом до РФ про відшкодування моральної шкоди, завданої їй та її дітям у зв'язку із загибеллю її чоловіка й батька її дітей унаслідок збройної агресії рф на території України. Розглядаючи справу Верховний Суд виходив із того, що в разі застосування деліктного винятку будь-який спір, що виник на її території в громадянина України, навіть з іноземною країною, зокрема рф, може бути розглянутий і вирішений судом України як

належним та повноважним судом. Після початку війни в Україні з 2014 року, розглядаючи справу, де відповідачем визначено рф, суд України має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії рф, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни. Верховний Суд установив, що починаючи з 2014 р., немає необхідності в направленні до посольства рф в Україні запитів щодо згоди рф бути відповідачем у справах про відшкодування шкоди у зв'язку з вчиненням РФ збройної агресії проти України й ігноруванням нею суверенітету та територіальної цілісності Української держави. А з 24 лютого 2022 р. таке надсилання неможливе ще й з огляду на розривання дипломатичних відносин України з рф [7]. Наведена справа підіймає наукову дискусію щодо цивільно-правової відповідальності, як держави України, так і інших держав. В умовах війни, яку розв'язала рф, можна стверджувати, що цивільно-правова відповідальність держави може поділятися залежно від правового статусу держави: відповідальність національної держави; цивільно-правова відповідальність іноземної держави; відповідальність держави-агресора. Залежно від статусу держави визначається процедура притягнення цього суб'єкта до відповідальності. Так, згода рф на притягнення її у якості відповідача у справах щодо відшкодування матеріальної, моральної шкоди не потрібна, а ось інша держава повинна надавати згоду на участь у таких процедурах. Дії агресора порушують засади міжнародної безпеки, міжнародного гуманітарного права, моральні принципи людності, а тому країна-агресора не може мати правовий статус звичайної іноземної держави.

Конструкцію відповідальності української держави визначив О.О. Первомайський, базуючись на тому, що основним відповідальним суб'єктом може бути держава, оскільки вона є власником майна, за рахунок якого і буде здійснюватися відшкодування шкоди [8, с. 65]. Особливість відповідальності держави полягає у тому, що фактичне притягнення держави до цивільно-правової відповідальності, зокрема у спосіб виконання судового рішення про відшкодування державою майнової шкоди, можливе лише у випадку або добровільного виконання боржником судового рішення, або примусового виконання, що, як вказувалося вище, буде здійснюватися органами державної влади, що є безпосередньо органами держави, тобто представляють боржника. Через те держава притягує себе до відповідальності добровільно [9]. Загалом, держава є особливим суб'єктом цивільних правовідносин, водночас вона не позбавлена цивільно-правового статусу, що надає можливість притягнути її до відповідальності.

Враховуючи наведене можна стверджувати, що держава може нести відповідальність за шкоду. Водночас у межах компенсаційних відносин щодо пошкоджених та знищених об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією росії проти України, ця компенсація ні є цивільно-правовою відповідальністю. Українська держава самостійно компенсує збитки, що отримали фізичні особи. В цьому є прояв охоронної функції цивільно-правової відповідальності щодо компенсації (відновлення). Незалежно від суб'єктного складу охоронних цивільно-правових відносин відповідальність передбачає відновлення немайнової та/або майнової сфери потерпілого, яка зазнала негативного впливу в результаті порушення [10, с. 31]. При цьому, у наведених компенсаційних відносинах має прояв елемент соціальної відповідальності держави перед людиною, засади якої закріплені у ст. 3 Конституції України, зокрема права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [11]. Задля підтримки соціального сталого розвитку, забезпечення прав та свобод людини, подальшого розвитку майнового обігу, держава прийняла на себе компенсаційний обов'язок щодо пошкоджених та знищених окремих об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією росії проти України. Безумовно, відшкодування цієї шкоди є підставою щодо звернення до країни агресора із вимогою про репарацію таких збитків, адже Україна, як правова, соціальна, демократична держава самостійно обрала шлях відновлення порушених прав людини. Тому сторонами у справах щодо компенсації матеріальної, моральної шкоди, спричинених внаслідок пошкодження та знищення об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією росії проти України, може виступати фізичні, юридичні особи (позивач) та Українська держава, як відповідач.

Проаналізувавши положення Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» [2], можна стверджувати, що його дія поширюється на визначено коло суб'єктів та об'єктів. Так, окремими об'єктами нерухомого майна за ст. 1 цього

Закону, є об'єкти нерухомого майна, що мають наступні ознаки: 1) розташовані в Україні; 2) знищені, пошкоджені внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією рф проти України; 4) можуть чи не можуть бути відновлені шляхом поточного або капітального ремонту, реконструкції чи реставрації; 5) є об'єктами житлової нерухомості, як завершених, так і не завершених у будівництві (зокрема спільне майно багатоквартирного будинку, відмінне від земельної ділянки). Згідно із ст. 2 Закону отримувачами компенсації за пошкоджені/знищені об'єкти нерухомого майна є: 1) фізичні особи – громадяни України, які є власниками пошкоджених/знищених об'єктів нерухомого майна, є замовниками, інвесторами будівництва, їх спадкоємці; 2) об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, управителі багатоквартирних будинків, житлово-будівельні (житлові) кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків, особи, уповноважені співвласниками багатоквартирних будинків [2]. Отже, компенсаційні правовідносини поширюються виключно на об'єкти житлової нерухомості та її власників або управителів. Такий підхід є певно звуженим, водночас він вказує, що держава первинно підтримує соціальний напрям щодо житлового забезпечення осіб, оскільки житлова потреба є базовою потребою людини.

Загалом у державі створюється підґрунтя для подальшого розвитку правового регулювання компенсаційних відносин, зокрема щодо майна юридичних осіб. Так, звернемо увагу, що до Реєстру пошкодженого та знищеного майна вноситься інформація про пошкоджене та знищене майно всіх форм власності, усіх фізичних та юридичних осіб, щодо об'єктів рухомого та нерухомого майна, зокрема лінійних об'єктів інженерно-транспортної та енергетичної інфраструктури, а також пошкодження землі, пошкодження та знищення надр, лісових, водних та інших природних ресурсів, біологічного різноманіття незалежно від того, чи передбачається компенсація за пошкодження або знищення такого майна (п. ч. 18 Порядку ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2023 р. № 624) [12]. Виходячи з цих положень, юридичні особи, територіальні громади можуть вносити відомості про знищене, пошкоджене майно до Реєстру пошкодженого та знищеного майна, водночас на їх майно, на цей час, не поширюється компенсація. Заповнення цього Реєстру є необхідним елементом у процедурі визначення шкоди та збитків, завданих

Україні внаслідок збройної агресії рф. Крім того, відомості з цього Реєстру можуть стати доказами у майбутніх справах на рівні міжнародних судів щодо компенсації збитків, зокрема у порядку репарації.

Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2022 р. № 951) [13]. У цьому Порядку виокремлено наступні види шкоди/збитків: шкода, спричинена примусовим переселенням з місця проживання; збитки та шкода, завдані у зв'язку з порушенням особистої недоторканності; економічні збитки; шкода, завдана особистим селянським господарствам (п. 10 Порядку) [13]. Ця класифікація може бути врахована при визначенні та характеристики збитків/шкоди у вимогах щодо відшкодування моральної та матеріальної шкоди. Наприклад, позивач, як фізична, так і юридична особа можуть обґрунтувати свої вимоги на підставі визначення виду, розміру шкоди. Підкреслимо, що ці види шкоди/збитків є особливими, а тому при розгляді справ щодо їх компенсації вони повинні мати правильні юридичні характеристики.

Процедури компенсації щодо відшкодування матеріальної, моральної шкоди за знищені/пошкоджені об'єкти нерухомого майна знаходяться лише на стадії становлення. Так, сучасним законодавством чітко регламентовано лише процедура компенсації за знищену, пошкоджену житлову нерухомість. Цей стан є цілком природним, оскільки правова регламентація, фінансове забезпечення компенсаційних відносин знаходиться у складних умовах, обумовлених воєнним станом. Незважаючи на війну, у державі вже формується компенсаційні механізми щодо відшкодування шкоди, які спричинені війною, прикладом цього є процедура компенсацій щодо житлової нерухомості.

Уповноваженим органом у сфері компенсаційних відносин є Комісія з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, що створюється виконавчим органом сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, військовою адміністрацією населеного пункту або військово-цивільною адміністрацією населеного пункту з повноваженнями, визначеними ст. 3 Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Росій-

ської Федерації проти України» [2]. До цієї Комісії звертається із заявою особа, що має право на компенсацію. Заява про надання компенсації за знищений/пошкоджений об'єкт нерухомого майна подається у письмовій/електронній формі щодо кожного знищеного об'єкта нерухомого майна окремо. При цьому особа може обирати спосіб подання заяви: самостійно, через портал «Дія», через центри надання адміністративних послуг та органи соціального захисту населення, що забезпечують роботу виїзних пунктів прийому таких заяв, нотаріуса. Варто звернути увагу, що в разі якщо знищений об'єкт нерухомого майна перебуває у спільній власності, заява про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна може бути подана кожним співвласником окремо або одним із співвласників такого об'єкта (ч. 4 ст. 4 Закону) [2]. Такий підхід до подання заяв можна означити як прозорий та доступний. Окремо підкреслимо, що можливість подання заяви щодо знищеного/пошкодженого об'єкта кожним співвласником окремо або одним із співвласників є певним розширенням повноважень співвласників житлової нерухомості, що може бути врахована у подальших наукових працях у сфері спільної власності на житло.

Заява про надання компенсації за знищений/пошкоджений об'єкт нерухомого майна реєструється Комісією з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна та автоматично фіксується у Реєстрі пошкодженого та знищеного майна. Після цього визначається черговість розгляду заяв, адже кожна заява повинна бути розглянута на протязі 30 календарних днів з дня подання заяви. Комісія при розгляді заяв розглядає докази знищення/пошкодження майна, може самостійно здійснювати огляд руйнувань. Досліджує правовстановлюючі документи щодо житла. За результатами розгляду заяви Комісія може прийняти рішення про надання компенсації чи відмову у задоволенні заяви. За майже рік роботи державної програми компенсацій за пошкоджене та знищене житло більше 86 тис. українців звернулися по допомогу на поточні та капітальні ремонти. Підтверджено виплати 52,4 тис. заявників на загальну суму 5,6 млрд грн. [13]. Водночас, частина таких заяв відхиляються. В разі відмови задоволення вимоги про компенсацію особа-заявник має право звернутися до суду. Це право встановлено ст. 11 Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій,

спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» [2]. У такому разі позивач має право звернутися з вимогою про оскарження рішень, дій та бездіяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів надання публічних послуг, пов'язаних з наданням компенсації за зруйновано/знищене нерухоме майно.

Якщо заява задовольняється, то особа має право отримати: грошові кошти шляхом їх перерахування на поточний рахунок отримувача компенсації; фінансування придбання об'єкта житлової нерухомості (у тому числі інвестування/фінансування його будівництва), земельної ділянки, на якій розташовано такий об'єкт, частки у праві власності на таке майно з використанням житлового сертифіката (ч. 1 ст. 8 Закону) [2]. Так, після вибору житла, яке отримувач компенсації має намір придбати з використанням житлового сертифіката, отримувач компенсації подає до виконавця програми звернення про фінансування придбання житла у розмірі, визначеному в житловому сертифікаті, за вибором: через нотаріуса, центр надання адміністративних послуг, органи соціального захисту населення, засобами Порталу Дія, зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія) (п. 42 постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2023 р. № 600) [3]. При придбанні житла, з використанням житлового сертифікату, виникають певні обмеження суб'єктивних прав. Так, отримувач компенсації не має права відчужувати об'єкт житлової нерухомості, земельну ділянку, на якій розташовано такий об'єкт, частку у праві власності на таке майно, придбані (у тому числі проінвестовані/профінансовані) ним з використанням житлового сертифіката, протягом п'яти років. Нотаріус, який посвідчує договір про придбання об'єкта житлової нерухомості (у тому числі інвестування/фінансування його будівництва), земельної ділянки, на якій розташовано такий об'єкт, частки у праві власності на таке майно з використанням житлового сертифіката, накладає заборону відчуження строком на п'ять років (абз. 1, 2 ч. 17 ст. 8 Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України») [2]. Наведені обмеження обумовлені тим, що Українська держава при наданні цього виду компенсації виконує соціальну функцію щодо житлового забезпечення, задля цього і встановлюються цей вид обмежень

Висновки. Узагальнюючи наведене можна запропонувати наступні висновки. Питання компенсації за знищені та пошкоджені об'єкти нерухомості є надзвичайно важливим для сучасної України, особливо в умовах збройної агресії. Ефективне врегулювання цих питань сприятиме не лише відновленню майнових прав громадян, але й зміцненню правової системи держави та забезпеченню соціальної справедливості. Наголошено, що Українська держава самостійно компенсує збитки, яких зазнали фізичні особи, з метою охорони суспільних відносин, забезпечення прав людини та майнового обороту. Відшкодування цієї шкоди є підставою для звернення до держави-агресора з вимогою про репарацію таких збитків. Перспективними напрямками наукових досліджень у цьому напрямку є обґрунтування компенсацій для юридичних осіб та виявлення особливостей цивільного процесу щодо захисту прав осіб при виплаті компенсацій. Загалом, українське законодавство потребує подальшого оновлення у сфері процедур компенсацій за зруйноване або пошкоджене нерухоме майно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року: Київська Школа Економіки. Київ, 38 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf.
2. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23 лютого 2023 р. № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>.
3. Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна: постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2023 р. № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2023-%D0%BF#Text>.
4. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» щодо компенсації знищеного чи пошкодженого майна, що знаходиться на територіях ведення активних бойових дій або тимчасово окупованих Російською Федерацією № 11161 від 10.04.2024 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43982>.
5. Реєстр збитків для України. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/>.
6. Реєстр збитків для України та Конгрес Ради Європи об'єднують зусилля для запуску інформаційної кампанії для українських місцевих та регіональних органів влади. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/-/register-of-damage-for-ukraine-and-the-council-of-europe-s-congress-join-forces-to-launch-an-awareness-campaign-for-ukrainian-local-and-regional-authorities>.
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду. Справа № 308/9708/19, провадження № 61-18782св21 від 14 квітня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>.
8. Первомайський О. Цивільно-правова відповідальність держави Україна: конституційні засади. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 62–67.
9. Кравчук Д. Цивільно-правова відповідальність держави за законодавством України: доктринальний погляд. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Юридичні науки*. 2019. Вип. 4. DOI: <https://doi.org/10.32453/2.vi4.315>.
10. Ольшанченко В.І. Цивільно-правова відповідальність держави Україна перед суб'єктами підприємницької діяльності: сутність, функції, види. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 41. Т. 2. С. 30–33. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.41-2.7>.
11. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>.
12. Деякі питання забезпечення функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2023 р. № 624. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#Text>.

zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#n25.

13. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від

22 липня 2022 р. № 951). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#n10>.

14. 74% заявок на компенсацію за зруйноване житло відхиляють. URL: <https://finclub.net/ua/news/74protsent-zaiavok-na-kompensatsiiu-za-zruinovane-zhytlo-vidkhyliaiut.html>.